

Лексичні запозичення у прозі українських постмодерністів

Анотація. У статті проаналізовано причини та шляхи проникнення слів іншомовного походження у мову творів сучасної постмодерністської прози, подано найуживаніші лексичні запозичення, що функціонують у творах Сергія Жадана «Біг Мак²» та Любка Дереша «Культ», «Трохи п'їтьми або на Краю світу».

Ключові слова: запозичення, адаптація, процес, функціонування, активізація.

Дослідження іншомовних слів в українській мові набуває першочерговості на тлі глобалізації суспільства. Цьому сприяють як соціальні чинники, а саме: можливість як українських громадян вільно подорожувати в інші країни, так і зворотній процес, відкритість українського суспільства, участь українських представників у різних міжнародних конкурсах (мистецькі фестивалі, спортивні турніри), розвиток міжнародної комп'ютерної мережі, посилення зацікавленості до вивчення іноземних мов (зокрема обмін учнями, студентами), так і лінгвальні. Сьогодні в Україні відбуваються інтенсивні мовні процеси. Найбільш відчутні вони в лексичному складі мови. Для української мови в останнє десятиліття щодо запозиченої лексики характерними є два процеси: збільшення кількості слів іншомовного походження та розширення їхньої актуальності.

Проблема входження та адаптації запозичень є надзвичайно актуальною для сучасних слов'янських мов і постійно викликає зацікавлення науковців. Запозичення іншомовних слів до лексичного складу сучасної української літературної мови були предметом дослідження таких науковців, як Л.Крисін, М.Брицин, В.Виноградов, Ю.Жлуктенко, Л.Баранникова, А.Бурячок, Б.Головін, Д.Лотте, І.Огієнко, С.Семчинський, А.Марті, В.Акуленко та багатьох інших. Проблемам запозичення присвячено чимало праць сучасних дослідників. Серед них праці О.Лисенка, Г.Сергєєвої,

С.Рижикової, Л.Чурсіної, Д.Мазурик, О.Стишова, О.Тодора, В.Сімонок, Л.Архипенко тощо, де розглянуто процес запозичення слів як ефективний спосіб збагачення лексичного складу мови (О.Лисенко, Г.Сергєєва, Д.Мазурик, О.Стишов). В.Сімонок аналізує лексико-семантичну рецепцію іншомовних слів у сучасному українському дискурсі.

Мета статті – дослідити природу лінгвальних (мовних) причин уходження іншомовної лексики у твори українських постмодерністських письменників, шляхи проникнення цих слів та рівень адаптації їх (на матеріалі творів Сергія Жадана «Біг Мак²» та Любка Дереша «Трохи пітьми або на Краю світу» й «Культ»). **Об'єкт дослідження** – іншомовні запозичення у творах сучасних українських прозаїків. Мета роботи зумовлює вирішення таких **завдань**: 1) виявити склад нових слів і нових значень, запозичених з інших мов в українську; 2) визначити мовні та позамовні чинники поповнення мови творів С.Жадана та Л.Дереша словами іншомовного походження.

В.Лопушанський та Т.Пиц [6] поділяють причини появи нових слів на екстралінгвістичні та інтралінгвістичні. До екстралінгвістичних причин належать контакти між народами, які передбачають близькість географічного розташування, економічно-промислові, політичні, культурні та наукові зв'язки. До інтралінгвістичних причин запозичень іншомовних слів автори відносять: - потреба у поповненні, а то й створенні якоїсь лексико-семантичної групи, відсутньої або недостатньої в певний історичний момент у мові, що запозичає; - потреба у семантичному обмеженні питомого слова, усуненні його багатозначності; - вищий ступінь термінологічної визначеності запозиченого слова, яка склалася в мові – джерелі, порівняно з існуючим у мові, що приймає, відповідником. Однією із зовнішніх (екстралінгвістичних) причин мовних змін є контактування мов. На думку *А.Мартіне* [7], мовні контакти – один із наймогутніших стимулів мовних змін. *М.Кочерган* [5] зазначає, що контактування мов може бути зумовлене такими чинниками: запозичення лексики і фразеології, засвоєння артикуляційних особливостей

іншої мови, зміною наголосу, зміною у граматичній будові мови, зміною у словотворі.

У працях *В.Сімонок* [8] запозичення неодноразово є предметом дослідження. Автор зазначає, що причиною запозичень можуть бути переваги однієї мови у якійсь галузі. *Л.Архипенко* [1] зводить моду на запозичення та престижність іншомовного слова у єдину групу запозичень, яку називає соціально-психологічною. Ця група запозичень часто приводить до невиправданих запозичень і до засмічення мови, яка запозичує. Авторка виділяє 2 групи причин запозичень іншомовної лексики. Насамперед, екстралінгвальні, які в свою чергу поділяються на економічні, суспільно-політичні, культурні та культурно-побутові, наукові, соціально-психологічні причини та лінгвальні [8]. Серед основних причин появи іншомовної лексики в сучасній українській літературній мові можна виділити і вплив преси. Преса – одне із головних джерел, які передають лексику із однієї мови в іншу. Велику роль у поширенні запозичених слів відіграють білінгви – люди, які володіють українською та будь-якою іншою мовами. Вони часто вживають запозичене слово замість українського і це слово знаходить серед своїх слухачів людей, які можуть його вживати далі [8].

Серед лінгвальних (мовних) причин проникнення іншомовних слів у сучасну українську художню прозу, які роблять запозичення необхідними, можна виділити такі: - відсутність слова для називання нового предмета, явища, поняття – *волейбол, футбол, аутсайдер, ноутбук, сайт, ролик, бейсбол, бізнес-ланч, чізбургер, бізнес, комп'ютер, скаут, вестерн, гангстер, боулінг, трансвестит, шоу-бізнес, вікенд, супермаркет, ланч, саундтрек, тінейджер, тайм, ноу-хау, памперс, тренінг, сканер, хай-тек, маркетинг, слайд, диск-жокей, бадмінтон, круасан, маркер, бундесвер* тощо; - потреба у певному слові, у називанні для усунення непорозуміння між партнерами – *партнер, рейтинг, компанія, бізнесмен, бізнес, офіс, секретар, шеф, брокер, банк, дилер, компаньйон, купюра, гробсбух, маркер, комерсант, бухгалтер*; - необхідність у розмежуванні змістовно близьких, але все ж різних понять –

бар, автобан, траса, продюсер, дилер, фермер, тінейджер, кельнер, адюльтер, менеджер, портмоне, комерсант, раритет; - тенденція до заміни словосполучень і описових зворотів однослівними найменуваннями – *маркетинг, ремікс, бухгалтер*; - необхідність спеціалізації понять у тій чи іншій сфері – *матч, тайм, тренінг, альфонс, терорист, конференц-зал, саквоаяж, мансарда, котедж, сленг, коледж, баскетбол, волейбол, футбол, боулінг*; - потреба у позначенні комунікативно актуального поняття: якщо поняття торкається життєво важливих інтересів людей, то і слово, що його позначає, стає загальноповживаним – *компанія, автостоп, ландшафт, тераса, маркетинг, торшер, комерсант*; - наявність у мові-рецепторі усталених термінологічних систем, які обслуговують ту чи іншу галузь (н., електронно-обчислювальна техніка) – *ноутбук, сайт, комп'ютер, сканер, слайд, принтер*; - потреба в нових номінаціях як данина моді, престижності, підвищенню власного авторитету в очах оточення – *бізнес-ланч, скаут, вікенд, клуб, ланч, ноу-хау, панк, хай-тек, круасан, раритет, коледж*.

Отже, серед запозичених слів у прозових творах С.Жадана «Біг Мак²» та Любка Дереша «Трохи пітьми або на Краю світу» й «Культ» найбільше – англіцизмів (прямих чи опосередкованих), на 2-му місці – німецькі, на 3 – французькі запозичення.

Зміни суспільно-політичного, державного й економічного устрою України, зміна переважної форми власності, науково-технічний процес, – усі ці події та процеси мають постійний розвиток і, незалежно від свого позитивного чи негативного значення для українського суспільства, продовжують бути причиною запозичення нових слів.

Запозичення залишається одним із продуктивних шляхів поповнення лексичного складу української мови і потребує докладного вивчення різних аспектів уходження, функціонування і розвитку запозичених слів.

Список використаних джерел

1. Архипенко Л.М. Іншомовні лексичні запозичення в українській мові: етапи і ступені адаптації (на матеріалі англіцизмів у пресі кінця ХХ – початку

- XXI ст.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова» / Л.М.Архипенко. –Х., 2005. – 20с.
2. Дереш Л. Культ: [роман] / Любко Дереш. – Львів: Кальварія, 2006. – 208с.
 3. Дереш Л. Трохи п'ятьми, або на Краю світу / Любко Дереш. – Х.: Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2007. – 288с.
 4. Жадан С. Біг Мак² / Сергій Жадан. – К.: Критика, 2006. – 231с.
 5. Кочерган М.П. Загальне мовознавство / Кочерган М.П. – К.: Академія, 1999. – 288с.
 6. Лопушанський В.М. Німецькомовні лексичні запозичення у говорах Західної України: навчальний посібник [для студ. III – IV к. ф-ту романо-германської філол.] / В.М.Лопушанський, Т.Б.Пиц. – Дрогобич: Видавнича фірма «Відродження», 2000. – 66с. – (Дрогобицький держ. пед. у-тет ім. Івана Франка).
 7. Мартине А. Основы общей лингвистики / А.Мартине // Новое в лингвистике. – М., 1963. – Вып.3. – С.83.
 8. Сімонок В.П. Семантико-функціональний аналіз іншомовної лексики в сучасній українській мовній картині світу / В.П.Сімонок. – Х.: Основа, 2000. – 332с.
 9. Словник іншомовних слів: 23 000 слів та термінологічних словосполучень / [уклад. Л.О.Пустовіт та ін.]. – К.: Довіра, 2000. – 1018с.
 10. Сучасний словник іншомовних слів / [уклад. Л.І.Нечволод]. – Х.: ТОРСІНГ ПЛЮС, 2007. – 768с.

Summary. The article depicts the courses and the ways of getting the words of foreign origin into the style of modern prose.

Key words: borrowing, functioning, adaptation, process, activation.